

Dragan R. ŽIVOJINOVIĆ

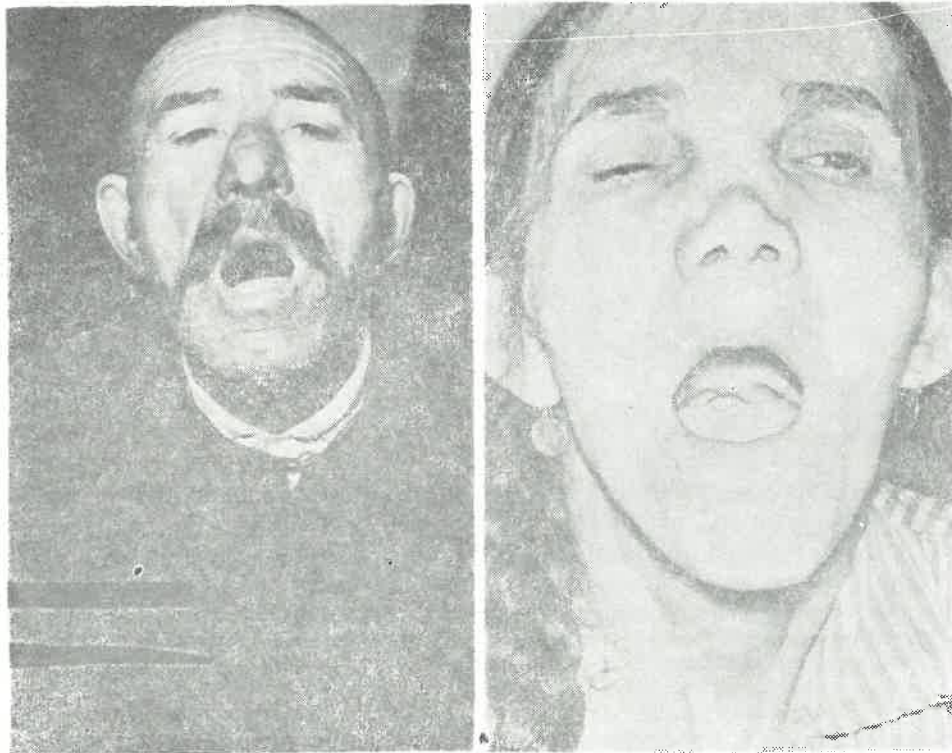
In this article the author, using documents preserved in the Historical Archive in Zadar, analyzes the ways and means used by the Italian military and political authorities in occupied Dalmatia in order to eliminate resistance and win the confidence of the Yugoslav population. He shows that medicaments, medical aid and food were used extensively in this period for purposes intended. Diseases, the lack of physicians, poor health conditions among the population caused by the war and general deprivation and exhaustion offered good prospects for the ultimate success of the Italian action. This initiative enjoyed the complete support of the Governor of Dalmatia, Admiral Enrico Millo and the political and military authorities in Rome. From modest beginnings, with several military hospitals and ambulance units in Zadar and Šibenik by the end of 1919, their number grew up to about forty similar institutions dispersed throughout numerous towns and islands off the coast. Hospitals and ambulance units offered regular medical aid to the civilian population and distributed medicaments when needed.

Admiral Millo had never hidden his intention to use medical aid in order to create an atmosphere favorable to Italy and her territorial pretensions in Dalmatia. He also acted in order to diminish influence and strength of the Yugoslav political organization and their agitation. Ultimately, the entire initiative, although beneficial, had failed miserably, and the Italian methods were uncovered by the populace.

Božo VUKOVIĆ

Stih u »Gorskom Vijencu« »... Krv je ljudska rana naopaka na nos vam je počela skakati« (1140-1141) traži objašnjenje od istorije medicine. I kako se prošlost udaljavala, to je teže objašnjenje ovoga stiha, pogotovu ako se ne izuče bolesti koje su harale svijetom od najstarijih vremena, kao i u vrijeme kada je Njegoš pisao stihove. Najnoviji komentar pomenutog stiha uglavnom ponavlja objašnjenje iz ranijih izdanja »Gorskog Vijenca« da je Njegoš mislio na »hranu«, a ne na »ranu« od bolesti.

Poznato je da i u potpuno zdravog čovjeka hrana pri povraćanju može da ide i na nos. A ukoliko postoji defekt na nepcu ili na dnu nosnog hodnika, pri pijenju vode ili pri uzimanju hrane nos treba zatvoriti da bi se voda ili hrana progutali. Upravo baš zbog toga da bi se čovek s defektom na nepcu mogao hraniti i da bi mogao razumljivo govoriti, potrebno je bilo konstruisati opturator koji bi zatvarao defekt na nepcu. Mada su u našoj zemlji prije i poslije rata vršena opsežna ispitavanja endemskog sifilisa, uvriježeno je shvatanje da je u našim krajevima vladao sifilis koji je imao potpuno benigni karakter. Slično shvatanje nalazi se i u našoj medicinskoj enciklopediji: »... Kao dokaz činjenice kako su gume nakon kauzalne terapije postale njetke, može poslužiti podatak da su u poslednjih 15 godina u sekcijom materijalu Patološko-anatomskog zavoda u Zagrebu od 12.000 obdukcija nađene gume samo na sekciji jednog luetičnog novorođenčeta« (Medicinska enciklopedija, knj. VII str. 341 Zagreb, 1963). Promjene u usnoj šupljini teško je bilo otkrivati, ukoliko se one nijesu tražile i ukoliko na njih nije upozoravala promjena glasa ili sam bolesnik. Kao dokaz da gume s konsekvivnim promjenama na skeletu nosa i na nepcu nijesu bile tako rijetke, prikazujemo nekoliko naših bolesnika koje smo ciljano tražili od prije nekoliko godina (slika 1 i 2).

Slika 1.

Slika 2.

Nalazi u naših bolesnika podudaraju se sa opisima iz literature. U literaturi se navodi da najkarakterističnije promjene terciarni lues ostavlja u području koštanog skeleta šupljine nosa. U tom području stvaraju se gumozni infiltrati koji se brzo šire, zatim dolazi do raspada centra gume i do tipičnih nekroza u formi kratera. To se najčešće odigrava na koštanom dijelu septuma, u predjelu vomera, kao i u predjelu laminae perpendicularis i u predjelu nepca. Na fotografijama naša dva bolesnika vide se tipične luetične promjene na nepcu (slika 3 i 4).

Aluziju na oboljenje nosa i promjenu glasa kao posledicu sifilisa nalazimo u Šekspira u »Otelu«, kada Otelov sluga pita maestra orkestra: »Aj, jesu li vam instrumenti bili u Napulju, te govore tako kroz nos.« Pri tome se misli na shvatanje koje je jednom vladalo da je Napulj ishodište

Slika 3.

Slika 4.

sifilisa. O promuklosti glasa i karakterističnom sedlastom nosu kod sifilisa Šekspir govori u drami »Timon Atenjanin«, IV čin, III scena:

Sušicu sejte u šuplje kosti ljudske,
 Za mamuzanje im osakatite gnjati.
 Vašim trudom neka advokat promukne
 Da nikad više brani nepravdu
 Glasnom, piskavom sofistikom svojom.
 Osedite žreca koji grdi nagon
 Tela, a sebi ne vjeruje sam.
 Dole s nosom! Srvajte ga sasvim.
 I oduzmite nosu kost ovome
 Što njuši opšte dobro radi svog.
 Očelavite kudrave nitkove
 Zadajte rane onim hvalisavim
 Račnicima koji rane ne dobiše.
 Sve namučite, i neka vaš trud
 Uguši izvor svakog uzdignuća.

Ovi stihovi klasični su opis sifilisa, a ne tuberkuloze, kako bi se moglo zaključiti iz prevoda engleske riječi consumption. U našem narodu čuje se kletva »franca ti nos izgrizla«, »franca ti nos pojela«, »franca ti kosti isturala«, pri čemu je prevod engleske riječi consumption adekvatniji, jer pod francom podrazumeva se bolest sifilis. U Njegoševoj biblioteci nađena su kompletna Š e k s p i r o v a djela i ljekarski priručnik (Epitome di medicina pratica razionale), izdat u Pizi 1820. godine. U ovom priručniku se kaže da od ljubavne kuge, veneričnih bolesti, nastaju čirevi iz kojih curi gnoj s neugodnim zadahom. Od ove bolesti nastaju rupe na nepcu i dušniku, pa oboljeli ne mogu jesti ni govoriti.

Po Jeremiću i Tadiću, vijest o sifilisu u Dubrovniku datira od 7. aprila 1502. godine. U to vrijeme sin Dautbega Mehmed Čelebije iz Nevesinja liječio se od morbo francis u Dubrovniku.

Jedan od istaknutih ljekara, poznat pod imenom A m a t u s L u s i t a n u s radio je 1557. godine u Dubrovniku i liječio bolesnike od sifilisa. Osim što je ostavio podatke o drugim bolestima u sedam centurija, tj. u sedam svezaka, od po stotinu istorija bolesti, L u s i t a n u s je opisao u petoj centuriji osam, a u šestoj pet slučajeva oboljenja od sifilisa.

On je za defekt nepca usled gume (perpetum foramen) pravio kod zlatara protezu od zlata, srebra ili olova, s kojom je bolesnik elegantno govorio. Ranije se smatralo da je P a r é, francuski hirurđ, izumio opturator nepca o kojemu je pisao 1561. godine. Međutim, J. C h r i s t je dokazao da je A m a t u s L u s i t a n u s prije nego P a r é opisao ovaj aparat, što mu je na kraju i priznato.

O liječenju nekoliko bolesnika od sifilisa u Kotoru primjenom žive pisao je G. H r i s t i a n o p u l o u djelu izdatom u Veneciji 1767. godine. O sifilisu u Dubrovniku ostavio je zapis D u m I v a n S t o i a n o v i ć koji tvrdi da je u drugoj desetini XIX stoljeća po dubrovačkoj okolini vladao sifilis kojim beše zaraženo malo i veliko, naročito u Župi, zbog čega se prozvao »župska bolest«. Toga radi podigla se za te pacijente bolnica u Gružu, kojom je upravljao dr Miho Dadić. Bolest je bila teška i dugotrajna, pa veli: »U toj bolnici za sifilitične bolesnike namjerih više puta kako duhovnik i gledah na izdahnuće one strahote, koje od ljudskog tijela napravi ta pogana bolest. To bijahu samo onakažena lica, osuta ranama, bez nosa, bez ušiju, da je strahota bilo pogledati ih.« Od sifilisa su bolovali Sava Bobaljević, Petar Hektorović i Nikola Nalješkić, dubrovački pesnici.

Radi potpunijeg tumačenja stiha »Gorskog Vijenca« »krv je ljudska rana naopaka na nos vam je počela skakati«, treba citirati autore D r a g i ć e v i ć a i B a r j a k t a r e v i ć a.

D r a g i ć e v i ć kaže: Nije trebalo stihove »krv je ljudska rana naopaka na nos vam je počela skakati« prevesti »već vam se počela na usta vraćati«, jer mislimo da je N j e g o š tu imao na umu i danas upotrebljava-

nu u Crnoj Gori najtežu narodnu kletvu: »Guba (lepra) mu nos izjela«, kao i to što se, kada neko uzme nešto što mu stvarno ne pripada, obično reče: »Bože ga razgubalo« (poljski prevod »Gorskog Vijenca«, Zapis, godina VI, knj. XI, str. 331, 1932).

B a r j a k t a r e v i ć iznosi slično shvatanje i navodi pogrešno narodno shvatanje da je guba i sifilis jedna te ista bolest. Mišljenje B a r j a k t a r e v i ć a glasi: »Krv je ljudska rana naopaka« u vezi sa stihom koji neposredno iza njega dolazi »na nos vam je počela skakati« mora se u osnovi shvatiti i protumačiti kao bolest koja se u posljednjem stadiju iz nosa pokazivala. Barjaktarević kaže da je bolest »guba, prokaza ili lepra, u stvari zapuštena venerična bolest« (Stvaranje, 9-10, str. 329, 1949).

Zaključak

Tražeci objašnjenje stiha »Gorskog Vijenca«: »Krv je ljudska rana naopaka na nos vam je počela skakati«, naišao sam na luetične defekte nepca, vjerovatno slične onima za koje je A m a t u s L u s i t a n u s napravio opturator. Otuda je proistekla asocijacija na N j e g o š e v stih u »Gorskom Vijencu« i na prvu primjenu opturatora.

Božo VUKOVIĆ

Searching for the explanation of one verse from the famous work »Gorski vijenac«: »The human blood is an evil wound, it has even started to jump out from your nose« the author found the syphilitic defects of palate, probably very similar to those Amatus Lusitanus had made the obturator for. So, some associations to the mentioned Njegoš verse in »Gorski vijenac« and to the first application of obturator appeared and were worked out in the paper.

Dušan LAKOVIĆ, Filip ŠOČ i Drago PETROVIĆ

Prije dvije godine (1974) pojavila se kolera istovremeno u Napulju i Bariju. Pretpostavlja se da je infekcija uvezena sa inficiranim školjkama iz Sjeverne Afrike. Postoji pretpostavka da su se školjke inficirale u morskoj vodi od gradske i brodske kanalizacije. Nije isključeno da je infekcija nastala zbog dotrajale neadekvatne vodovodne mreže u kvartovima s lošim higijenskim i stambenim uslovima.

Poimanjem prošlosti upozorava se budućnost, u ovom slučaju da se izgradnjom vodovoda i kanalizacije, naročito u primorskim gradovima, smanji opasnost od eksplozivnog širenja crijevnih bolesti koje su osobito pogibeljne za vrijeme turističke sezone.

Da je i ranije prijetila opasnost da se kolera prenese iz Italije u Crnu Goru, te i da su rigorozno sprovedene preventivne mjere u Crnoj Gori protivu kolere, može se zaključiti iz arhivskog dokumenta iz 1910. godine, kada su bila određena tri ljekara da pregledaju grožđe koje je u Italiji kupio Pavle Gvozdrenović i da utvrde može li on od tog grožđa ispeći rakiju. Sva tri ljekara (Ognjanović, Matanović i Kujačić) jednoglasno su odlučila da se to Gvozdrenoviću ne dozvoli.

I pored strogih preventivnih mjera, bilo je 1911. godine i kod civilnog stanovništva i u vojnom stanu (Kasarni) na Cetinju slučajeva azijske kolere. U to vrijeme od jula do novembra mjeseca radila je na suzbijanju kolere u Crnoj Gori komisija od pet austrijskih ljekara, među njima bečki bakteriolozi Moldovan i Strisower, kao i sanitarni inspektor Dalmacije Palčić. U to vrijeme radi pomoći na suzbijanju kolere kao epidemiolog i bakteriolog nudio se dr Jan Jukeš iz Praga.

Radi dezinfekcije odjednom je trebavano iz apoteke 200 kg karbolnog mleka i 20 kg lizola (Risto Dragičević; Sanitetska služba u Crnoj Gori. Med. zapisi, 25: 24, 1972).